

Situationeel bewustzijn: De Aas in de House of Cards

'Situationeel Bewustzijn (SB) is de het vermogen om gegevens uit de omgeving om ons heen op te merken, de betekenis van die zaken in te zien om informatie op te doen en dan te bezien hoe die informatie, samen met voorgaande ervaringen ons kan helpen om de toekomst met grotere precisie te projecteren. Als we nadenken over deze drie stappen, opmerken, verwerken en projecteren kunnen we begrijpen wat SB is en hoe we dat kunnen verbeteren.

- Opmerken - dit is gestoeld op onze zintuigelijke systemen, vooral op onze ogen omdat die een grote invloed hebben op wat we denken dat de reële wereld is. Er zijn om ons heen veel visuele illusies die dit ondersteunen. Om ons SB te verbeteren moeten we eerst weten waar we kunnen 'zoeken' naar gegevens, d.w.z. het vergroten van de frequentie waarmee we naar essentiële informatie kijken, zoals diepte, bodemtijd of decompressiegegevens, plaatsbepaling, uitgangen, enz. Dit is waar effectieve duikbriefings ons kunnen helpen.
- Verwerken - dit is gebaseerd op begrijpen van wat we hebben opgemerkt. Dit verwerken wordt gevormd door voorgaande ervaringen. Als we iets nog niet eerder hebben gezien, of de uitkomst ervan hebben gezien, moeten we niet verbaasd zijn als we niet begrijpen wat we op dit ogenblik voelen. Dus om SB op te bouwen moeten we ervaring opbouwen in uiteenlopende omgevingen.
- Projecteren - dit is gestoeld op onze eerdere ervaringen, maar het gaat daarbij niet om hoe het nu is, maar in plaats daarvan over wat er in de toekomst gaat gebeuren. Nogmaals, dit is waarom ervaring zo belangrijk is. Deze ervaring hoeft echter niet direct te zijn, je kunt ook leren van de verhalen en verslagen van anderen.

Er worden meer vergissingen gemaakt vanwege een ontoereikend SB en 'goede beslissingen' dan door goed SB en 'slechte beslissingen', vandaar de noodzaak voor effectief SB. Je kunt er niet MEER aandacht aan schenken, maar je kunt er wel voor zorgen dat je het in de goede richting stuurt.'

Gareth Lock, Eigenaar/directeur The Human Diver, geeft online en face-to-face les in menselijke factoren bij het duiken

Speel je schaak? Observeer huidige zetten, anticipeer op de volgende stappen voordat je het hele spel onder de knie hebt. Dit is in het kort een analogie van waar het bij Situationeel Bewustzijn (SB) om gaat: het resultaat van een tactisch, korte termijn cognitief proces. Gezien vanuit een duikperspectief is het het proces van het opmerken van elementen betreffende de omgeving en gebeurtenissen onderwater, het begrijpen en beoordelen van het belang ervan zowel in de dimensie van ruimte als in die van tijd en uiteindelijk het projecteren van hun toekomstige potentiële status, of het een aanwinst, een risico of een bijkomstigheid is. Als fundament van het succesvol nemen van beslissingen kan het gebrek aan SB uitmonden in een menselijke fout wat gezien wordt als een van de primaire factoren bij duikongevallen.

De meeste tijd van duikers onderwater is verdeeld tussen training²- en niettrainingsduiken. Training is gericht op het ontwikkelen van nieuwe vaardigheidssets om ieder level van de [House of Cards](#) Piramide te versterken en ze geleidelijk te doorlopen. Het is niet verwonderlijk dat SB helemaal bovenaan staat voor een duiker die zijn aandacht alleen maar kan richten op de omgeving mits hij kan vertrouwen op alle andere fundamentele zaken (ademhaling, drijfvermogen, trim, voortbeweging en teambewustzijn). Zodra de basis fundamentele zaken aangebracht zijn via de initiële duikopleiding, zijn de meeste trainingsvaardigheden gericht op veiligheid en hebben als doel het ontwikkelen van lange termijn geheugensteuntjes voor iedere mogelijke 'Wat als' situatie: wat als je bijna geen ademgas meer hebt, wat als er iets van je uitrusting kapot gaat, wat als het team elkaar kwijt raakt, wat als je een decompressiestop mist, wat als er geen zicht meer is, enzovoort. De getrainde reacties op al deze mogelijke situaties zijn het resultaat van een mentaal model gebaseerd op de collectieve ervaring die de duikgemeenschap in de loop der tijd heeft opgedaan. De basis waarop dit model gestoeld is, is voor het eerst beschreven in het boekje '[A Blueprint for Survival](#)' (1979) door de legendarisch grotonderzoeker Sheck Exley: het ontwikkelen van kennis, toekomstige reactie en training gebaseerd op voorgaande menselijke fouten en ongevallenanalyse.

De toegevoegde waarde van het ontwikkelen van zo'n lange termijn model is te voorkomen dat duikers zich overweldigd voelen door een overmaat aan informatie wat een negatief effect zou kunnen hebben op het proces van het nemen van beslissingen op de korte termijn: één situatie vergt één actie. De keerzijde hiervan is echter dat om dergelijke automatismen te ontwikkelen een eenmalige training niet voldoende is en dat de meeste veiligheidsvaardigheden herhaald moeten worden om in het lange termijn geheugen opgeslagen te worden. Sommige opleidingsorganisaties versterken dit proces door een divers, formeel herbeoordelingsproces. Waar dat niet het geval is zullen veel instructeurs hun cursisten adviseren om aan het eind van een recreatieve duik een paar minuten de tijd te nemen om regelmatig veiligheidsvaardigheden te herhalen.

Niet-trainingsduiken bieden ook nog een gelegenheid die duikers om ervaring op te doen. Ervaring is een vereiste voor goede SB behandel- en projectiestappen. Maar al te veel duikers zijn trots op het aantal gelogde duiken die ze hebben verzameld. Dit aantal is bijna nooit een weergave van de duikers werkelijke ervaring: duizend keer in hetzelfde meer om de hoek gaan duiken maakt je nog niet bedreven in het aan boord gaan van een rib op de Noordzee. Echte ervaring wordt opgedaan door vaak en herhaaldelijk te gaan duiken in uiteenlopende omgevingen die ieder een scala aan gevaren en uitdagingen bieden zoals te water gaan, uit het water komen, stromingen, temperatuur, zicht, diepte, enz... Hoe groter en dieper de ervaring van een duiker is hoe waarschijnlijker het is dat duiker is staat zal zijn perceptie te relateren aan een bekend scenario en snel de juiste rectie te kiezen.

Maar herhaalde ervaring zonder een solide en accurate ondergrond kan iemands begrip en lezen van een situatie vervormen. Bij voorbeeld in zijn Allegorie van de Grot, beschrijft de Griekse filosoof Plato een groep mensen die hun hele leven hebben doorgebracht terwijl ze aan de muur van een grot vastgeketend zaten. De mensen zitten tegenover een kale muur en zien schaduwprojecties van voorwerpen die voor een vuur achter hun voorbijgaan. De schaduwen zijn de werkelijkheid voor de gevangenen, maar e zijn geen accurate vertegenwoordigers van de werkelijke wereld - ze zijn een fragment van de realiteit die we

normaliter via onze zintuigen waarnemen. varen. Dezelfde objecten onder de zon staan voor de werkelijke realiteit, die we alleen via de reden kunnen waarnemen. Zonder educatie leidt zelfs een grote ervaring tot een vervormde perceptie van de werkelijkheid. Toegepast of een duikers Situationele Bewustzijn kan een vervormde perceptie veroorzaakt door een gebrek aan opleiding leiden vervormingen in de verwerking en projectie, met mogelijke gevaarlijke resultaten.

Twee soorten factoren kunnen iemands SB in gevaar brengen: fundamentele en contextuele. Fundamentele vervorming heeft te maken met de gevangenen in Plato's allegorie. Ondanks een herhaalde ervaring kan een gebrek aan opleiding duikers in een staat brengen van verkeerde perceptie en vrees om iets anders te mee te maken. Duiken met een enkele fles lucht naar zestig meter of dieper met een ongeplande decompressie is een voorbeeld. In sommige plaatsen kan dit beschouwd worden als een 'normale' duik toegestaan onder de lokale regelgeving, zonder enige herkenning, interpretatie noch evaluatie van de risico's die daar bij komen kijken. De afwezigheid van begrip voor de mogelijke impact op iemands doelen en doelstellingen vernietigt iedere mogelijke projectie.

Contextuele vervorming is meer een tijdelijke geestesgesteldheid waar situationele factoren, zoals stress, mentale belasting, vermoeidheid, complexiteit gevolgen kunnen hebben voor de mentale status van de duikers en aanleiding geven tot menselijke fouten en ongelukken. De toegevoegde waarde van het duiken als een Team (zoals gedefinieerd in de vorige aflevering van de 'House of Cards' serie) is het voor een deel voorkomen van dergelijke, individuele, contextuele vervorming met een tekortkoming in de analyse van de situatie - d.w.z. extra hersens. Behalve individuele SB is het van belang om een gedeelde SB binnen het duikteam te ontwikkelen. Bovendien zijn mensen verschillend in de mate waarin ze SB kunnen ontwikkelen en het geven van dezelfde opleiding resultaat niet in dezelfde SB bij verschillende mensen met verschillende gevoeligheid en gebruik van gezond verstand. De mate waarin ieder teamlid SB heeft nodig voor zijn of haar verantwoordelijkheden bepaalt het succes of falen van de missie. Om een duik zo goed

mogelijk te plannen is het nodig om de sterke en zwakke punten van ieder teamlid vast te stellen en de rollen van daaruit te verdelen.

Een debriefing na de duik is essentieel om een gemeenschappelijk begrip en een vergroot, gedeeld Situationeel Bewustzijn te ontwikkelen. Ieder lid toont zijn of haar interpretatie van de verschillende situaties tijdens de duik en het daaropvolgende besluitvormingsproces, voor de analyse van het uiteindelijke succes of gemis daarvan .

Situationeel Bewustzijn is het toppunt van onze 'House of Cards' - de aaskaart. In de militaire luchtvaart beschrijft de 'Aasfactor' het vermogen om van alles wat er zich in de directe omgeving tijdens een luchtgevecht afspeelt in de gaten te houden bij luchtgevecht missies. Duiken heeft dan weliswaar in de meeste gevallen een vrediger doel, maar de duikers' Situationele Bewustzijn, zowel van als individuen en als team, maakt het verschil tussen kijken en visualiseren, tussen handelen en reageren, tussen een overlevende zijn en een slachtoffer worden. Om het in de woorden van Sheck Exley's te zeggen : 'Overleven is afhankelijk van het kunnen onderdrukken van angst en het te vervangen door kalm, helder, snel en correct redeneren.'

Over de auteur

[Audrey Cudel](#) is grotexplorer en instructeur technisch duiken gespecialiseerd in sidemount en grotduikopleidingen in Europa en Mexico.

Zij is in de industrie ook bekend om haar onderwaterfotografie die diep, technische duikers en grotduikers portretteert. Haar werk is in verschillende tijdschriften verschenen, zoals *Wetnotes*, *Octopus*, *Plongeur*

International, Perfect Diver, Times of Malta, en SDI/TDI en DAN (Divers Alert Network) publicaties.

Vertaler: Els Knaapen